

Urszula Abramowicz

ORCID: 0000-0003-2384-2705

DOI: 10.15290/dhmgz.01.2021.25

Znaczenie szkół rodzenia w kształtowaniu się modelu nowoczesnego ojcostwa na podstawie Białegostoku

The importance of antenatal classes in Białystok for the formation of a modern model of fatherhood

STRESZCZENIE: Artykuł poświęcony jest tworzeniu się wzorów zaangażowanego ojcostwa na etapie prenatalnego życia dziecka. Empiryczną podstawą artykułu są badania ankietowe przeprowadzone wśród par biorących udział w zajęciach (kursach) prowadzonych przez szkoły rodzenia w Białymstoku. W pierwszej części artykułu wyjaśniam czym jest pojęcie zaangażowanego ojcostwa jako kategoria socjologiczna. Następnie na podstawie danych zastanych prezentuję działające na terenie miasta Białegostoku szkoły rodzenia. Analizie został poddany program oraz cele i założenia szkół rodzenia. W drugiej części artykułu przedstawiam metodologię badań własnych oraz uzyskane wyniki, które są podstawą współczesnych wzorów zaangażowanego ojcostwa.

SŁOWA KLUCZOWE: wzory zaangażowanego ojcostwa, pojęcie ojcostwa, zaangażowane rodzicielstwo, szkoły rodzenia

ABSTRACT: The article is devoted to the creation of patterns of paternity involved in the prenatal life of a child. The empirical basis of the article is a questionnaire surveys carried out among couples taking part in antenatal classes (courses) conducted by maternity schools in Białystok. In the first part of the article, I explain what the concept of engaged fatherhood as a sociological category is. Then, based on existing data, I present maternity schools operating in the city of Białystok. The program, goals, and assumptions of birth schools were analyzed.

In the second part of the article I present the methodology of my own research and the results obtained, which are the basis of contemporary models of engaged fatherhood.

KEYWORDS: patterns of paternity, the concept of fatherhood, parenting, parenting schools

Wprowadzenie

Możliwości aktywnego udziału już w życiu prenatalnym własnego dziecka daje szkoła rodzenia. Dlatego w Polsce od 1957 roku jest możliwe uczęszczanie na kursy przygotowujące młodych rodziców oraz ojców do zaangażowania w aktywność związaną zarówno opieką nad kobietą spodziewającą się dziecka, jak też przygotowanie do porodu przez wzięcie w nim aktywnego udziału, ale również nauczenie wielu czynności związanych z opieką nad nowo narodzonym dzieckiem. Szkoły rodzenia mają ograniczony zakres działania, ponieważ są zlokalizowane tylko w miastach.

Założycielem pierwszej szkoły rodzenia w roku 1957 był znany ginekolog Włodzimierz Fijałkowski (1917–2003). Uważał on, że

kobieta w okresie ciąży i urodzenia dziecka jest bardzo uwrażliwiona na postawę partnera wobec niej i jej stanu, natomiast mężczyzna przez zwiększony wysiłek dla zapewnienia jej optymalnych warunków materialnych, wsparcia psychicznego, identyfikację z nią jako matką, coraz bardziej staje się ojcem¹.

Pochodzenie zaangażowanego ojcostwa

Literatura z zakresu psychologii, socjologii, pedagogiki czy filozofii przeważnie nadaje macierzyństwu znaczenie jako pewnego rodzaju powołanie i misję życiową kobiety-matki, na której opiera się całość rozwoju życia dziecka z uwzględnieniem życia prenatalnego aż do

¹ W. Fijałkowski, *Miłość w spotkaniu płci*, Warszawa 1984.

wejścia przez dziecko w wiek dorosłości². Natomiast kwestia ojcostwa zmienia swoje znaczenie w literaturze i opisywana jest w dwóch modelach: tradycyjnym i nowoczesnym³.

W *Słowniku języka polskiego* znaczenie słowa zaangażowanie oznacza postawę osoby zaangażowanej w coś, lub „zaangażować się oznacza wziąć aktywny udział (głównie emocjonalnie) w jakimś działaniu, przedsięwzięciu, pracy, projekcie”⁴.

Dlatego przez zaangażowane ojcostwo należy rozumieć aktywne i angażujące włączenie się w pełnienie roli ojca, podjęcie działań oraz pracy na rzecz potomstwa. W literaturze obcojęzycznej (*involved fatherhood* oraz *involved fathering*)⁵ zaangażowane ojcostwo definiuje się jako „pozytywne, szerokie i aktywne uczestnictwo mężczyzn w życiu ich dzieci”⁶.

Bycie ojcem zaangażowanym można interpretować również na wiele innych sposobów. Nie jest to kategoria zamknięta⁷.

² B. Budrowska, *Regulamin i improwizacje, czyli o kulturowym skrypcie bycia matką*, „Kultura i Społeczeństwo” 2001, nr 2, s. 106.

³ Tradycyjny model, w którym ojciec kojarzy się tylko jako głowa rodziny, dostarczająca środków na jej utrzymanie i nowoczesny, który partycypuje w obowiązkach domowych wraz z partnerką, charakteryzuje jego zachowanie czuły i delikatny sposób opieki nad małymi dziećmi.

⁴ <https://spj.pl/zaanga%C5%BCowanie>

⁵ Istniejące w języku angielskim pojęcie *fathering* (ojcowanie), dotyczy konkretnego działania opartego na relacji uczuciowej, które budowane jest przez kontakt z dzieckiem i dla dziecka L. Calderwood, K. Kiernan, H. Joshi, K. Smith, K. Ward, *Parenthood and Parenting*, [w:] S. Dex, H. Joshi (red.), *Children of the 21 Century*, Bristol 2005, s. 175-206. Jako polski odpowiednik pojęcia *fathering* coraz powszechniej używa się terminu „tacierzyństwo”, opisującego sposób relacji z dzieckiem nacechowany silnym zaangażowaniem (B. Budrowska, *Tacierzyństwo, czyli nowy wzór ojcostwa*, „Kultura i Społeczeństwo” 2008, nr 52(3), s. 123-151). Natomiast pojęcie *fatherhood* (ojcostwo) odnosi się do biologicznego, społecznego związku między ojcem a jego dziećmi oraz idei dotyczących praw i obowiązków mężczyzn w rodzinie i społeczeństwie (S. Coltrane, *Fathering: Paradoxes, Contradictions and Dilemmas*, [w:] *Handbook of Contemporary Families*, Marylin 2004, s. 224-241).

⁶ W. Marsiglio, R. Day, M. Lamb, *Exploring fatherhood diversity: Implications for conceptualizing father involvement*, „Marriage and Family Review” 2000, t. 29, s. 269-293.

⁷ J.H. Pleck, B. Masciadrelli, *Paternal involvement in U.S. residential fathers: levels, sources and consequences*, [w:] E.M. Lamb (red.), *The role of the father in child development*, New York 2004, s. 222-271.

Zaangażowanie ojca oznacza: bezpośrednią interakcję między ojcem dziecka a dzieckiem (zabawa, opieka), dostępność ojca dla dziecka w razie potrzeby, odpowiedzialność lub zarządzanie i zapewnianie zasobów dla dziecka (wizyty u lekarza, uzupełnianie dochodów rodziny lub alimenty na dziecko), budowanie kapitału społecznego, lub sposób w jaki ojcowie zapewniają sieć wsparcia dla dzieci, gdy dorastają, przyczyniając się do rozwoju społeczeństwa. To są sposoby pokazujące, że ojciec jest zaangażowany w życie dziecka. Pierwsze dwa sposoby obejmują bezpośrednią interakcję ojca z dzieckiem, a dwa ostatnie to bardziej pośrednie sposoby zaangażowania ojców w życie ich dzieci. Zaangażowanie ojca zmienia się wraz z wiekiem i stadium rozwoju, w którym aktualnie dziecko się znajduje. Na przykład, ojcowie pełnią inną rolę wychowawczą w latach, gdy dziecko jest małe, a inną kiedy jest już starsze⁸.

Autorzy w interpretacji zaangażowanego ojca zawierają dwa komponenty: zarówno ten, który odnosi się do *fathering* czyli „ojcowania” w odniesieniu do zachowania i interakcji bezpośredniej ojca z dzieckiem, która posiada w sobie fizyczny kontakt oraz nawiązanie głębokiej więzi ojca z dzieckiem, ale również do *fatherhood* rozumianego jako ojcostwo czyli pośredniego związku ojca z dzieckiem polegającego na pełnieniu roli społecznej i biologicznej ojca w stosunku do swojego dziecka.

Lucyna Bakiera uznała w swojej pracy, że „zaangażowanie w rodzicielstwo to nabyta skłonność osoby dorosłej do trwałego koncentrowania własnej aktywności na roli rodzicielskiej”⁹.

Natomiast za przejaw zaangażowania uznaje: skierowanie działań na rolę rodzica, czyli ma to charakter behawioralny, a uzewnętrznia się poprzez wyrażanie troski przez osobę dorosłą o warunki i przebieg rozwoju dziecka. Wskaźnikami zaangażowania behawioralnego są takie działania jak regularna opieka nad dzieckiem oraz uczestniczenie w zebraniach z nauczycielami, zajęcia podczas czasu wolnego. Kolejnym przejawem ojcowskiej aktywności jest zaangażowanie

⁸ R. Palkovitz, G. Palm *Transitions within Fathering*, “Fathering: A Journal of Theory Research and Practice about Men as Fathers” 2009, t. 7 (1), s. 3-22. Lata malucha według autorów określenie *toddler years* czyli pierwszy rok życia.

⁹ L. Bakiera, *Zaangażowane rodzicielstwo a autokreacyjny aspekt rozwoju dorosłych*, Warszawa 2013, s. 170-171.

walencyjne, które polega to na tym, że aktywność dorosłego człowieka podejmowana jest jako coś wartościowego czyli angażowanie w rolę rodzica ujawnia ważność rodzicielstwa. Również takie komponenty jak zaangażowanie poznawcze oraz afektywne, czyli (emocjonalne) doświadczanie radości z faktu bycia rodzicem i zainteresowanie wychowaniem świadczy o sile zaangażowania osoby dorosłej w rolę rodzica.

Następnym pytaniem, jakie nasuwa się to, czym jest ojcostwo jako kategoria socjologiczna z punktu widzenia społeczeństwa. Jeśli prześledzimy historię ojcostwa na podstawie pracy pod redakcją Jeana Delumeau i Daniela Rochea¹⁰, badaczy zagadnień związanych z pojęciem ojcostwa to zauważymy, że w każdej epoce to pojęcie oscyluje pośród dwóch znaczeń. Pomiędzy ojcostwem pojmowanym typowo przez paradygmat pozytywistyczny tzw. tradycyjny model ojcostwa oraz nowoczesny, gdzie bardziej liczą się walory ojcostwa pojmowane jako *fathering*.

Zmiana sensu pojęcia ojcostwa wpisana jest w historię naszej cywilizacji, ponieważ ciągle jesteśmy poddawani cyklom transformacyjnym, a historia ludzkości zatacza koło, człowiek jako istota społeczna wciąż ewoluuje i zmienia się.

Adekwatnie do sytuacji czy to politycznej, ekonomicznej, jaka współistniała wraz z przemianami w społeczeństwie, co było sumą zdarzeń na arenie państwowej i światowej. Jak też sami ojcowie w różny sposób angażowali się w rolę ojca, co wypływało naturalnie ze wzorów ojcostwa, jakie w danym okresie w społeczeństwie funkcjonowały. Cała przemiana pojęcia ojcostwa jest kompatybilna do zmian, jakie następowały po sobie na świecie, a związane były z przemianami na tle rozumienia między innymi ról społecznych na podstawie przypisywanych im wzorcom kulturowym, wynikającym ze rozumienia pojęcia płci kulturowej, czyli w jaki sposób zostaliśmy nauczeni rozumienia oraz identyfikowania się z własną płcią. Być może nowe wzorce, jakie obecnie zaczynają funkcjonować w społeczeństwie związane są z zacieraniem różnic i granic pomiędzy płciami. W tym kontekście „nowe ojcostwo”¹¹

¹⁰ J. Delumeau, D. Roch, *Historia ojców i ojcostwa*, Warszawa 1995.

¹¹ A. Kwiatkowska, A. Nowakowska, *Mężczyzna polski, Psychospołeczne czynniki warunkujące pełnienie ról zawodowych i rodzinnych*, Białystok 2006; E. Baditner, *XY tożsamość mężczyzny*, Warszawa 1993; K. Dzwonkowska-Godula, *Publiczny dyskurs o współczesnym ojcostwie w Polsce*, [w:] K. Wojnicka, E. Ciaputa (red.),

nabiera cech, które w tradycyjnym ujęciu były przypisywane roli kobiecej, czyli chodzi mi tutaj o takie cechy jak: delikatność, czułość, w stosunku co do nowo narodzonego dziecka.

Badanie zaangażowania w ojcostwo z punktu widzenia roli rodzicielskiej staje się jedną z bardziej istotnych kwestii¹². Dokładne zrozumienie i opisanie tego zjawiska wymaga uwzględnienia specyficznego etapu rozwojowego dziecka.

Zaangażowanie w ojcostwo mierzone jest przez pryzmat trzech modeli, które wykorzystywane są przez Michaela E. Lamba i zawierają: interakcję (*engagement*) czyli bezpośredni kontakt z dzieckiem wspólną aktywność, dostępność (*accessibility*) czyli możliwość częstych i bezpośrednich reakcji oraz odpowiedzialność (*responsibility*) czyli opiekę i dbałość o dziecko¹³.

Według powyższej klasyfikacji istnieją trzy modele, przez które należy rozumieć, że ojcowie na etapie życia prenatalnego angażują się w wiele czynności związanych z opieką nad kobietą spodziewającą się dziecka. Mam tu na myśli między innymi uczęszczanie z kobietą ciężarną na zajęcia organizowane przez szkoły rodzenia, ale też zainteresowanie oraz udział w badaniach prenatalnych swojego nienarodzonego dziecka. Również takie działania mężczyzn jak dbanie o żywienie ciężarnej partnerki, przeżywana radość z okresu oczekiwań na narodziny swojego dziecka w postaci „rozmowy z brzuszkiem”¹⁴ zawierają komponent zaangażowania emocjonalnego.

Znanym fenomenem występowania objawów ciążyowych u części mężczyzn, których partnerka spodziewa się dziecka jest tzw. zespół

Karuzela z mężczyznami. Problematyka męskości w polskich badaniach społecznych, Kraków 2011; M. Fuszara, *Ojcostwo w opinii mężczyzn-ojców małych dzieci*, [w:] M. Fuszara (red.), *Nowi mężczyźni? Zmieniające się modele męskości we współczesnej Polsce*, Warszawa 2008.

¹² B.A. McBride, T.R. Rane, *Fathers/Male Involvement in Early Childhood Programs: Issues and Challenges*, „*Early Childhood Education Journal*” 1997, t. 25, nr 1.

¹³ M. Lamb, *Introduction. The emergent American father*. [w:] M.E. Lamb (red.), *The Fathers Role: CrossCultural Perspectives*, New York 1987.

¹⁴ „Rozmowy z brzuszkiem” to termin używany przez uczestników kursów organizowanych przez szkoły rodzenia. Są to próby nawiązania rozmowy, kontaktów, więzi z nienarodzonym jeszcze dzieckiem.

kuwady¹⁵. Mężczyzna cierpiący na syndrom kuwady może odczuwać następujące objawy: nudności i wymioty, zmęczenie oraz senność, zachcianki kulinarne, zmienne nastroje, bóle brzucha, kręgosłupa oraz zawroty głowy. Zazwyczaj te dolegliwości pojawiają się w pierwszym lub trzecim trymestrze ciąży i mijają wraz z pojawieniem się dziecka na świecie. Symptomy te nie wymagają żadnego leczenia, i nie są uważane za stan patologiczny oraz nie są ujmowane przez międzynarodową klasyfikację chorób ani zaburzeń psychicznych. Zespół kuwady występuje u 11%-36% partnerów kobiet spodziewających się dziecka.

Współodczuwanie symptomów ciężarnej partnerki można także przyjąć jako wskaźnik zaangażowania emocjonalnego oraz behawioralnego partnera kobiety spodziewającej się dziecka.

Klasyfikacja szkół rodzenia na podstawie Białegostoku

Szkoły rodzenia funkcjonują w kodach Polskiej Klasyfikacji Działalności Gospodarczej (Pkd) pod numerem 88.99Z co oznacza, że są zaliczane do grupy działalności związanych z pomocą społeczną, która powinna świadczyć bezpłatnie pomoc edukacyjno-poradniczą związaną z tematyką okresu okołoporodowego¹⁶.

¹⁵ Termin kuwada pochodzi od francuskiego słowa *couver* (wysiadywać) i został po raz pierwszy użyty w 1865 przez angielskiego antropologa Edwarda Burnetta Taylora na określenie magiczno-symbolicznych zachowań w okresie oczekiwania na dziecko w pierwotnych społecznościach poprzez naśladowanie przez mężczyznę zachowań ciężarnej oraz rodzącej kobiety, https://pl.wikipedia.org/wiki/Zesp%C3%B3%C5%82_kuwady

¹⁶ Obejmuje czas od trzeciego trymestru ciąży do około czwartego tygodnia po narodzinach dziecka. Zawiera w sobie pojęcia opieki perinatalnej, która obejmuje wielodyscyplinarne działania mające na celu zapewnienie opieki przedkoncepcyjnym, podczas ciąży, porodu i pogoju poprzez wczesne rozpoznawanie zagrożeń dla matki oraz płodu. Dz.U. z 2015 r. poz. 2007. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 9 listopada 2015r. w sprawie standardów postępowania medycznego przy udzielaniu świadczeń zdrowotnych w dziedzinie położnictwa i ginekologii z zakresu opieki okołoporodowej położniczo-ginekologicznej, sprawowanej nad kobietą w czasie ciąży, porodu i pogoju, w przypadkach występowania określonych powikłań oraz opieki nad kobietą w przypadkach niepowodzeń położniczych.

Pierwsza szkoła rodzenia w Białymstoku powstała w 1976 roku. Obecnie na terenie Białegostoku działa sześć szkół rodzenia. Jedna z tych placówek znajdująca się przy ul. Bema jest finansowana ze środków budżetu miasta, do niej może uczęszczać tysiąc uczestników w ciągu roku na szkolenia.

Druga bezpłatna szkoła (ul. Ryska), do której można uczęszczać na kursy w ramach pomocy położnej¹⁷ została powołana w listopadzie 2015 roku. Najnowsza uniwersytecka bezpłatna szkoła rodzenia powstała w lutym 2020 roku w Szpitalu Klinicznym USK.

Trzy pozostałe są placówkami prywatnymi, czyli zajęcia odbywają się odpłatnie. Pierwsza prywatna szkoła rodzenia powstała w 2003 roku i znajdowała się przy ul. Wojskowej w Białymstoku. Kolejna szkoła to „Rozkwit” położona przy ul. A. Mickiewicza oraz szkoła rodzenia „Bobas” powstała w 2009 roku i umiejscowiona jest przy ul. Starobojarskiej.

W placówce utrzymywanej z budżetu miasta ilość chętnych słuchaczy jest nieograniczona, ponieważ każda kobieta, która znajduje się pod opieką położnej może uczęszczać na zajęcia organizowane przez tę szkołę rodzenia.

Zajęcia organizowane przez szkoły rodzenia rozpoczynają się w około dwudziestym pierwszym tygodniu ciąży i obejmują swoim programem pozostały czas do rozwiązania ciąży. Program szkoleniowy obejmuje zarówno zajęcia teoretyczne jak i praktyczne, mające na celu przygotowanie przyszłych rodziców bądź opiekunów nienarodzonego dziecka do opieki nad nim oraz przygotowania do przebiegu porodu poprzez naukę odpowiedniego oddychania kobiety rodzącej oraz ćwiczeń rozluźniających.

Ćwiczenia te mają za zadanie odciążyć kobietę podczas porodu, ale też zmniejszają napięcie psychiczne podczas akcji porodowej i pozwalają przygotować się przyszłym rodzicom do okresu połogu, który czasami okazuje się dosyć ciężkim przeżyciem związanym z zagadnieniem tzw. *baby blues*¹⁸. Moment, w którym mężczyzna dowiaduje się,

¹⁷ Pomoc położnej, w ramach której przez wewnętrzne ustalenia dyrektora placówki medycznej zostały zorganizowane kursy dla przyszłych rodziców, których partnerki aktualnie korzystają z opieki zdrowotnej (ginekologiczno-położniczej) poradni.

¹⁸ Pojęcie dotyczy objawów, które pojawiają się u kobiet około piątego dnia po narodzinach dziecka w postaci wahań nastrojów związanych ze zmianami hormonalnymi.

że zostanie ojcem jest jednym z kluczowych, ze względu na to, iż w tej chwili należy włączyć i zaangażować przyszłego ojca do działań, które przez zapoczątkowanie ich w czasie ciąży partnerki mogą się rozwijać przez odpowiednią edukację przyszłych ojców. Zajęcia takie mogłyby zostać wprowadzone do szkoły rodzenia.

Sposób realizacji badań

Narzędziem badawczym, które zastosowałam do badań zaangażowanego ojcostwa na etapie prenatalnego życia dziecka była ankieta złożona z pytań zamkniętych i otwartych oraz tzw. metryczki. Ankieta składała się z dwóch części: jedna przeznaczona była dla kobiet, druga dla mężczyzn-partnerów matek spodziewających się dziecka.

Ankieta dla kobiet składała się z dwunastu pytań, z czego pięć pytań zamkniętych i siedem otwartych oraz części dla mężczyzn, która składała się z jedenastu pytań, w skład ankiety wchodzi siedem pytań zamkniętych oraz cztery otwarte. Ankiety ponumerowane oraz oznaczone symbolem płci respondentów. Analizie również został poddany program edukacyjny, według którego prowadzone są zajęcia dla słuchaczy oraz zostały przeprowadzone wywiady z trzema położnymi, które prowadzą zajęcia w szkole rodzenia.

Badania przeprowadzono na przełomie lutego i marca 2020 roku. Wzięły w nich udział osoby dorosłe, badaniem objęto rodziców znajdujących się w fazie oczekujących na przyjście swojego dziecka (od około 20 tygodnia do końca trwania ciąży). Badaniem zostali objęci uczestnicy kursów organizowanych przez jedną z białostockich szkół rodzenia, gdzie szkolenie opłacane jest ze środków Narodowego Funduszu Zdrowia. Ankiety wypełniło 40 osób tworzących heteroseksualne pary.

W swoich badaniach inspirowałam się metodologią Lucyny Bakiera¹⁹ przyjmuję następujące założenia:

1. Uczęszczenie do szkoły rodzenia wraz z partnerką jest przejawem zaangażowania behawioralnego.
2. Uznanie przez badanych mężczyzn, że wartościowe jest uczęszczenie do szkoły rodzenia, doszkalanie się i zdobywanie wiedzy

¹⁹ L. Bakiera, *Zaangażowane rodzicielstwo a autokreacyjny aspekt rozwoju dorosłych*, Warszawa 2010, s. 181.

na temat okresu ciąży i życia prenatalnego dziecka jest przejawem zaangażowania walencyjnego.

3. Skoncentrowanie myśli, uwagi, wyobrażeń, pamięci na roli ojca czyli pamiętanie o ważnych datach i terminach badań lekarskich jest przejawem zaangażowania poznawczego.
4. Doświadczanie radości z bycia rodzicem, przeżywanie sytuacji rodzicielskich (czekanie na poród, reakcje podczas badań, podczas przekazania informacji, że zostanie się ojcem) jest przejawem zaangażowania emocjonalnego.

Hipotezy badawcze

1. Istnieje związek pomiędzy kolejnością narodzin dzieci w rodzinie a uczestnictwem w zajęciach szkoły rodzenia (rodzice pierwszych dzieci częściej decydują się na udział w zajęciach niż osoby oczekujące na kolejne dzieci).
2. Wyłanianie się wzorów zaangażowanego ojcostwa na etapie prenatalnego życia dziecka dokonuje się przy istotnym wkładzie szkoły rodzenia. (mężczyźni, którzy uczęszczają na zajęcia organizowane przez szkoły rodzenia uczą się modeli zachowań potrzebnych do funkcjonowania w okresie okołoporodowym, co ma swoje przełożenie na dalszy rozwój umiejętności oraz wzrost kompetencji rodzica-ojca).
3. Słuchacze zajęć szkół rodzenia w większości będą uczestniczyć w porodzie swojego dziecka. (poprzez uczestnictwo w zajęciach organizowanych przez szkoły rodzenia mężczyźni ze względu na zdobytą wiedzę o ciąży, porodzie i połogu łatwiej decydują się na uczestnictwo w czasie porodu).
4. Uczestnictwo w zajęciach organizowanych przez szkoły rodzenia wpływa na zaangażowanie mężczyzn w ojcostwo już na etapie prenatalnego życia dziecka.
5. Uczestnictwo w zajęciach organizowanych przez szkoły rodzenia wpływa na poprawę życia rodzinnego. (słuchacze szkoły rodzenia wypowiadają się o pozytywnym wpływie szkoły rodzenia na poprawę ich życia rodzinnego).

Wyniki badań

Czas trwania aktualnego związku badanych oscylował od 10 miesięcy do 13 lat. Ankietowani w większości spodziewali się pierwszego dziecka. Jedna para oczekiwała na przyjście na świat ich trzeciego potomka, oraz druga para oczekiwała pierwszego wspólnego dziecka, przy czym partnerka z poprzedniego związku posiadała już jedno dziecko, więc było to jej drugie. Uczestnicy pochodzili w większości z Białegostoku, trzy pary zamieszkują mniejsze miejscowości znajdujące się na obrzeżach miasta powiatowego Białystok. W większości są to wykształcone osoby posiadające tytuł magistra, pracujące w kadrze kierowniczej oraz prowadzące na własny rachunek działalność pozarolniczą lub pracujące w usługach.

Respondenci w większości na pytanie o poglądy polityczne nie opowiadają się za żadną opcją polityczną natomiast znalazły się trzy odpowiedzi, które popierały prawicowe poglądy.

Natomiast w kwestii udziału w praktykach religijnych wszyscy ankietowani deklarowali udział w praktykach. Badani uważają, że ich warunki materialne są dobre, dwie pary odpowiedziały, że średnie.

Wskaźnikami zaangażowania mężczyzn w ojcostwo na etapie życia prenatalnego dziecka jest uczęszczanie na zajęcia szkół rodzenia, uczestnictwo w badaniach prenatalnych oraz wzrost zainteresowania doszkalaniami się w tematyce życia płodowego dziecka i opieki nad nowo narodzonym dzieckiem. Zaangażowanie w ojcostwo objawia się poprzez czytanie literatury i rozmowy z partnerką. Wyrażanie chęci udziału w porodzie też jest wskaźnikiem zaangażowania mężczyzn w ojcostwo na etapie życia nienarodzonego dziecka.

Wskaźnikiem zaangażowania mężczyzn w ojcostwo jest relacja ilości kobiet uczęszczających na zajęcia organizowane przez szkoły rodzenia do ilości mężczyzn uczęszczających na zajęcia do szkół rodzenia.

Z wywiadu z położną wynika, że każdy partner kobiety spodziewającej się dziecka był przynajmniej jeden raz w szkole rodzenia, natomiast kwestia uczęszczania na każde zajęcia związana jest w większości z brakiem dopasowania czasowego wynikającego z czasu pracy danej osoby, a nie z braku chęci. Niektóre zajęcia mężczyźni szczególnie preferują, a należą do nich: okres porodu z nauką oddychania, kąpanie noworodka, szczepienie, pierwsza pomoc, doradca laktacyjny, czyli

pomoc kobiecie w czasie porodu tzw. *baby blues* oraz trzeciego dnia depresji.

Na zadane w ankiecie pytanie: **Jakiej wiedzy Pani (a) zdaniem powinien dostarczać program oferowany przez szkołę rodzenia?** Należało wybrać najważniejszy punkt, jednak były osoby, które wybierały dwa lub trzy punkty jako równie ważne.

Najwięcej ankietowanych mężczyzn odpowiedziało, że oczekują przygotowania do opieki nad nowo narodzonym dzieckiem, co ma swoje odzwierciedlenie w wywiadzie z położną, która podaje, że jedną z najbardziej budzących zainteresowanie lekcji w szkole rodzenia przez partnerów kobiet oczekujących dziecka są zajęcia związane z opieką i pielęgnacją niemowlęcia. Równie ważny okazał się punkt dotyczący wiedzy praktycznej dotyczącej opieki nad ciężarną kobietą oraz przygotowania do wzięcia udziału w porodzie rodzinnym.

Zaangażowane ojcostwo w opiniach osób uczestniczących w zajęciach „szkoły rodzenia”

Opinie mężczyzn i kobiet nie różnią się zbyt mocno od siebie, kobiety kładą nacisk na inne rzeczy. W wypowiedziach respondentek przeważają: pomoc kobiecie i wsparcie partnerki w codziennych obowiązkach, na drugim miejscu dbanie na przykład o dokończanie się w szkole rodzenia, planowanie przyszłości po narodzinach dziecka. Potrzeby kobiet wobec swoich partnerów mają charakter bezpośredni oraz zawierają wyraźne komponenty zaangażowania.

Z zebranego materiału wyłoniły się trzy grupy mężczyzn (tabela 1).

Pierwsza grupa mężczyzn, dla których zaangażowane ojcostwo łączy się przede wszystkim z opieką i troską o zdrowie matki swojego nienarodzonego dziecka. W pierwszej grupie badanych mężczyzn znajdują się wszystkie komponenty zaangażowania w opiekę nad kobietą spodziewającą się dziecka i mają one charakter bezpośredni. Mężczyźni z grupy pierwszej uczęszczają na zajęcia prowadzone w szkole rodzenia, interesują się dietą partnerki, pomagają jej w codziennych czynnościach.

Tabela 1. Zestawienie opinii mężczyzn i kobiet na temat zaangażowanego ojcostwa

Nr ankiety	Kobiety	Mężczyźni
1.	dbanie o dziecko, o jego rozwój psychiczny i fizyczny, spędzanie z dzieckiem wolnego czasu	dbanie o prawidłowy rozwój dziecka, spędzanie z nim jak najwięcej czasu
2.	interesowanie się samopoczuciem matki, potrzebami, ruchami dziecka, wizytami lekarskimi, troska o wygodne ułożenie matki, odpowiednie żywienie	wspólne wizyty u lekarza, w szkole rodzenia, zakup niezbędnych rzeczy dla dziecka, wsparcie dla partnerki
3.	dbanie o rodzinę, wsparcie i pomoc w obowiązkach	szeroko pojęte wspieranie partnerki, organizacja przestrzeni w pokoju dla dziecka, „rozmowa z brzuszkiem”
4.	wsparcie, odciążenie w obowiązkach codziennych, angażowanie się w przygotowania do przyjścia dziecka na świat	brak odpowiedzi
5.	pomoc w codziennych sytuacjach, zadaniach, z którymi sama nie jestem w stanie sobie poradzić, uczestnictwo w wizytach u lekarza, czytanie literatury dotyczącej ciąży, porodu, opieki nad noworodkiem	uczestnictwo w szkole rodzenia, w wizytach lekarskich, czytanie poradników, blogów, informacji o ciąży, dzieciach
6.	interesowanie się wynikami, dbanie o żywienie matki	dbanie o matkę dziecka, co wpływa na rozwój dziecka
7.	pomoc w zakupach, wyborze rzeczy dla dziecka, większe zaangażowanie w obowiązki domowe	pomoc dla ciężarnej kobiety i przygotowanie się do narodzin dziecka
8.	interesowanie się tym jak w danym momencie rozwija się dziecko, wyszukiwanie istotnych zagadnień związanych z rozwojem i opieką nad dzieckiem	zdobywanie wiedzy na temat nowo narodzonego dziecka i opieki nad nim
9.	zorganizowanie i wsparcie mamy oraz chęć poszerzenia wiedzy na temat rozwoju dziecka, samopoczucia mamy i tego co będzie się chciało podczas porodu. Uczestnictwo w zajęciach i przygotowanie do porodu	pełne wsparcie dla matki i przygotowanie domu na przyjście dziecka
10.	zainteresowanie przeprowadzonymi badaniami, uczęszczanie do szkoły rodzenia, pomoc żonie w domowych obowiązkach, „rozmowy do brzucha”	brak odpowiedzi, uważa, że nie jest zaangażowanym ojcem
11.	przygotowanie pokoju dla dziecka, wspólne zakupy, uczestnictwo w wykładach szkoły rodzenia	zorganizowanie pokoju dla dziecka
12.	wspólne wizyty u lekarza, pomoc w domu, zainteresowanie moim samopoczuciem, planowanie życia po narodzinach	planowanie wspólnego życia, wspólne wizyty u lekarza, troszczenie się o matkę dziecka

cd. Tabeli 1.

Nr ankiety	Kobiety	Mężczyźni
13.	wsparcie mamy w trudnych chwilach, wspólnym udziałem w zajęciach w szkole rodzenia, wspólne wizyty u lekarza, „rozmowy z brzuskiem”	opieka, rozmowa z dzieckiem, dotyk brzucha żony
14.	opieka i wsparcie od męża/partnera	opieka, pomoc i wsparcie partnerki w obowiązkach
15.	zainteresowanie rozwojem ciąży, pomoc w opiece nad ciężarną, pomoc w przygotowaniach do porodu oraz zorganizowaniu wyprawki	wspólne przygotowanie do narodzin
16.	uczęszczanie na zajęcia w szkole rodzenia, na wizyty lekarskie	dbanie o zdrowie matki, doszkalanie się w szkole rodzenia, przygotowanie do porodu
17.	opieka, przytulanie, opieka i ochrona matki i dziecka, wyrażanie miłości i poczucie bezpieczeństwa	poczucie bezpieczeństwa dla żony, organizowanie życia codziennego już pod kątem dziecka w domu
18.	wizyty lekarza prowadzącego z matką dziecka, pomoc przy zakupach(noszenie), pomoc w organizacji wyprawki dla dziecka, „rozmowy z brzuskiem”	dopytywanie o samopoczucie żony o ruchy dziecka, dbanie, by niczego im nie brakowało, zarabianie na potrzeby
19.	opieka nad żoną przypadku złego samopoczucia, pomoc przy czynnościach domowych	opieka nad żoną i dzieckiem
20.	opieka nad ciężarną, zaangażowanie w szkołę rodzenia, przygotowanie wyprawki, wspólne wizyty lekarskie	opieka nad żoną, wspólne wizyty lekarskie, uczestniczenie w szkole rodzenia, przygotowanie wyprawki

Druga grupa mniejsza to mężczyźni, którzy skupiają się na przygotowaniu się do przyjścia dziecka na świat w postaci na przykład przygotowania pokoju, przestrzeni, w jakiej dziecko będzie wzrastać, na przykład zrobienia zakupów tzw. wyprawki do szpitala. Czynności mają charakter pośredni.

Trzecia grupa, najmniej liczna, to mężczyźni, którzy nie wypowiadają się czym jest dla nich zaangażowane ojcostwo, uważają się za niezaangażowanych ojców na tym etapie życia dziecka. Być może nie rozumieją czym jest zaangażowane ojcostwo w okresie poprzedzającym przyjście na świat ich dziecka.

Zdaniem ankietowanych kobiet w 95% ich partnerzy są bardzo zaangażowanymi ojcami, tylko 5% powiedziało, że są średnio zaangażowanymi ojcami na tym etapie życia dziecka. W większości pary zgodnie wypowiadały się co do kwestii zaangażowania partnerów w ojcostwo na etapie prenatalnego życia dziecka. Chociaż odpowiedzi kobiet są obszerniejsze niż mężczyzn (partnerów).

Tabela 2. Częstotliwość udziału badanych mężczyzn w zajęciach szkoły rodzenia

Odpowiedzi na pytanie	N	%
Na każde zajęcia	5	25
Raz w tygodniu	0	0
Raz w miesiącu	0	0
Parę razy podczas trwania szkolenia	13	65
Wcale nie uczęszczam	2	10

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

Co czwarty mężczyzna uczęszcza na każde zajęcia w szkole rodzenia (tabela 2). Większość mężczyzn było parę razy w ciągu trwania zajęć. Natomiast w przypadku jednej wypowiedzi, w której mężczyzna nie uczęszcza na zajęcia spowodowane jest to niedostosowaniem godzin pracy do zajęć w szkole rodzenia.

Tabela 3. Plany udziału badanych mężczyzn w porodzie rodzinnym

Odpowiedzi na pytanie	N	%
Tak	17	85
Nie	2	10
Nie wiem	1	5

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

Uczestnicy programów szkół rodzenia, jak widać na podstawie przeprowadzonej ankiety, wyrażają chęć uczestniczenia w porodzie wraz z partnerką. Potwierdza to hipotezę, która zakładała, iż słuchacze szkół rodzenia będą w większości uczestniczyć w porodzie (tabela 3).

Odpowiedzi badanych uczestników szkoły rodzenia na pytanie: **W jaki sposób udział w zajęciach organizowanych przez szkołę rodzenia wpływa na wasz związek?**, można podzielić na trzy kategorie:

1. Wzmacnia więzi między kobietą i mężczyzną w parze (wzmacnia więź poprzez rozmowy, dyskusje na temat ciąży, zmniejsza stres i strach przed porodem oraz przyszłą rolę rodzica (15, K)²⁰;

²⁰ 15 oznacza numer ankiety, K – oznacza płeć respondenta kobiety, M – mężczyźni.

zacieśnia nasze więzi poprzez wspólne wsparcie (13, M); wzmacnia więzi, daje poczucie, że nie jest się samemu, daje poczucie bezpieczeństwa (7, K).

2. Przygotowuje do przyjęcia dziecka (bardzo dobry, poszerzamy wiedzę, poznajemy czynności służące opiece (2, K); edukująco, przygotowująco (2, M); pozytywny wpływ, daje lepsze przygotowanie do opieki nad nowo narodzonym dzieckiem (13, K).
3. Pozwala lepiej rozumieć siebie i sytuację (mąż jest bardziej świadomy odnośnie do tego, co przeżywam, co się ze mną dzieje, jak zmienia się moje ciało, co mogę a czego nie mogę zrobić (18, K); związek się wzmacnia i łatwiej jest rozmawiać o sprawach związanych z porodem (8, M); w domu częściej poruszamy tematy, które były omawiane w szkole rodzenia, przez co jest nam łatwiej siebie zrozumieć (4, M).

Wyraźnie zaznacza się pozytywny wpływ szkoły rodzenia na uczestników zajęć.

Zaangażowane ojcostwo na etapie życia prenatalnego dziecka to świadome działania ojca, których celem jest aktywne wsparcie swojej partnerki oczekującej dziecka. Czynności te mają charakter bezpośredni oraz pośredni, zawierający wszystkie cztery komponenty zaangażowania (behawioralne, emocjonalne, poznawcze, walencyjne).

Podsumowanie i rekomendacje

Z przeprowadzonych badań wynika, że mężczyźni uczęszczający na zajęcia organizowane przez szkoły rodzenia wykazują konkretne oczekiwania względem programu nauczania w szkołach rodzenia oraz zainteresowanie nie tylko zajęciami teoretycznymi, ale głównie praktycznymi przyszłych ojców, które mogą im pomóc w opiece nad niemowlęciem oraz matką nowo narodzonego dziecka.

Głównym problemem absencji mężczyzn w uczęszczaniu na zajęcia organizowane przez szkoły rodzenia jest brak dostosowania godzin pracy do rozkładu zajęć w szkole rodzenia. Należałoby zatem wspomóc edukację przyszłych ojców poprzez ustalenie takich regulacji prawnych, dzięki którym przyszli ojcowie mogliby zamieniać godziny pracy na szkolenia na rzecz zagadnień związanych z szeroko pojętym ojcostwem, które odbywałyby się w szkole rodzenia.

Prawie każdy z mężczyzn uczęszczających na kursy odbywające się w szkołach rodzenia uważa się za zaangażowanego ojca swojego jeszcze nienarodzonego dziecka. Świadczy to o tym, że należy jak najwcześniej wdrażać edukację mężczyzn w związku z szeroko pojętym ojcostwem oraz upowszechniać szkolenia z zakresu opieki nad kobietą spodziewającą się dziecka i przygotowywać przyszłych ojców do opieki nad nowo narodzonym dzieckiem.

W programie nauczania szkoły rodzenia nie znajdują się punkty, które szczególnie uwzględniają postać ojca jako opiekuna kobiety ciężarnej i nowo narodzonego dziecka, nie ma wymogu co do osoby „towarzyszącej” kobiecie, która uczy się na zajęcia w szkole rodzenia, co ma znaczenie, ponieważ, gdyby program kierowany był właśnie do ojców, wówczas czuliby się zobligowani do przyścia na zajęcia. Z wywiadów z położnymi prowadzącymi zajęcia teoretyczne oraz praktyczne w szkołach rodzenia wynika, że to właśnie położne kładą nacisk na edukację mężczyzn i wiele zależy od podejścia położnej do edukacji przyszłych ojców. Możemy tu stwierdzić, że edukacja przyszłych ojców należy do ukrytego programu²¹ edukacyjnego szkoły rodzenia i jego powodzenie zależy zarówno od postawy mężczyzny/ojca uczęszczającego na zajęcia oraz podejścia osoby prowadzącej zajęcia.

W systemie polityki społecznej niezwykle ważne jest uznanie, że każdy element całości systemu, a szczególnie zakres działań na rzecz rodziny powinien współdziałać ze sobą i być kompatybilny do całości struktury polityki rodzinnej, a w szczególności powinien uwzględniać edukację przyszłych rodziców.

Dlatego niezwykle ważnym elementem polityki społecznej jest włączenie ojców do życia dzieci już w okresie okołoporodowym, co wiązałoby się z uczęszczaniem na zajęcia organizowane przez szkoły rodzenia.

Należałoby podnieść klasyfikację szkół rodzenia do rangi placówek edukacyjnych, które zajmowałyby się profesjonalnym przygotowaniem do akcji porodowej nie tylko kobiet, ale też wspomagałyby uczestnictwo mężczyzn w porodzie rodzinnym²².

²¹ R. Meighan, *Socjologia edukacji*, Toruń 1993, s. 69-190.

²² Poród, w którym oprócz zespołu terapeutycznego uczestniczy członek rodziny kobiety rodzącej na przykład mąż lub matka. Praktyka ta ma na celu budowanie i wzmacnianie więzi oraz zwiększanie poczucia bezpieczeństwa. M. Troszyński, *Położnictwo – ćwiczenia*, Warszawa 2003.

Szkoły rodzenia w programie nauczania zawierałyby szkolenie dla przyszłych rodziców również w zakresie korzystania z urlopów ojcowskich i opieki nad niemowlęciem. Należałoby przeprowadzić badania ogólnokrajowe, w których respondenci wypowiedzieliby się co do kwestii kształcenia mężczyzn w zakresie wiedzy z okresu prenatalnego dziecka i okresu niemowlęctwa.